

НЕВТОМНИЙ ОРАЧ ПЕРЕЛОГІВ СЛОВ'ЯНОЗНАВСТВА

(До 80-річчя академіка Г.Д. Вервеса)

Ювілейне слово має свої жанрові особливості. Воно передовсім передбачає наявність стислої довідки про ювіляра. З неї й почнемо.

Григорій Давидович Вервес народився 1920 р. в с. Петрове на Кіровоградщині у селянській родині. 1942 р. закінчив Об'єднаний українській університет у м. Кзил-Орда (Казахстан). Учасник Великої Вітчизняної війни. Всі повоєнні роки працював в Інституті літератури ім. Т.Г.Шевченка АН УРСР, де тривалий час очолював відділ слов'янських літератур. Академік НАН України, доктор філологічних наук, професор Г.Д.Вервес є головою Українського комітету Міжнародної асоціації з вивчення і поширення слов'янських культур при ЮНЕСКО, заступником голови Українського комітету славистів. Григорій Давидович – кавалер бойових нагород, він також удостоєний премії ім. І.Франка НАН України, нагороджений медаллю “За заслуги перед польською культурою”, іншими відзнаками та нагородами.

Г.Д.Вервес – провідний учений-літературознавець, який гідно продовжує і розвиває слов'янознавчу науку в Україні, примножуючи славні традиції М.Рильського, Л.Булаховського, І.Свенціцького, О.Білецького, багатьох інших учених української славистичної школи, знаної у світі. У 2000, ювілейний для Григорія Давидовича рік, львівські слависти складають йому слова щирої подяки і шани за його невтомну працю на благо нашої науки, якій він віддав понад п'ятдесят років свого життя.

Київ. На одній із центральних вулиць у багатоповерховому будинку мешкає Г.Д.Вервес. У його затишному домашньому кабінеті ми, львівські слависти, розмовляємо з господарем про нагальні проблеми нашої науки. Григорій Давидович сидить за великим письмовим столом, на якому розкладені книги, папки, папери – вчений працює над новим проектом, до якого залучив своїх колег з різних наукових та навчальних центрів України, у тому числі зі Львова. Йдеться про майбутнє наукове і водночас навчальне видання, присвячене літературному процесу у слов'янських землях від давнини до сучасності. Наша розмова точиться невимушено і неквапно – так завжди буває, коли ми гостюємо у цієї мудрої і доброзичливої людини. Користуючись нагодою, оглядаємо новинки бібліотеки ученого – книгозбірні, що містить багату колекцію книг українських письменників, творів світової літератури, публікацій з літературознавства, філософії, культурології, історії, великої кількості довідників, словників тощо.

Відомий американський письменник Ролф Уолдо Емерсон ще в минулому віці висловив думку про те, що зміст кожної бібліотеки знайомить нас не лише з думками мудрих людей, а й з “результатами досліджень” та з інтересами її власника. І ось наш погляд ми зупиняємо на “авторській” полиці господаря. Вона чималенька. Студії, дослідження, публікації Г.Д.Вервеса, вже одні заголовки яких свідчать про широке коло проблем, яким учений присвятив свої праці. Це передовсім українська словесність та її місце у загальнолюдському культурному розвитку, це також проблеми міжслов'янських літературних взаємин, питання порівняльного літературознавства (згадаємо його широковідому монографію “Максим Рильський в колі слов'янських поетів”, 1972), дослідження в галузі історії та сучасного розвитку слов'янських літе-

ратур, передовсім літератури польської, студії про творчість окремих письменників тощо. До цього переліку слід додати праці Григорія Давидовича з проблем слов'янських культур, франкознавства, теорії та методології літературознавства тощо.

У науковому доробку ученого важливе місце посідає полоністика, а відтак на “авторській полиці” знаходимо і низку монографій, присвячених саме цій галузі слов'янського літературознавства. Схвальний відгук наукової громадськості здобули такі дослідження Г.Д.Вервеса, як “Адам Міцкевич в українській літературі” (1955), “Зустріч з Міцкевичем” (1966). Небуденність, свіжість думок і спостережень Г.Д. Вервеса над спадщиною великого польського майстра слова, есеїстичний виклад багатого фактографічного матеріалу зумовили популярність цих та інших досліджень вченого про А.Міцкевича, зокрема серед студентів-славістів. Творчість великого польського поета і сьогодні посідає важливе місце у наукових планах Г.Д.Вервеса.

Польській проблематиці присвячені й такі ґрунтовні монографії Г.Д.Вервеса, як “Іван Франко і питання українсько-польських літературно-громадських відносин 70–90-х років XIX століття” (1957), “Юліуш Словацький і Україна” (1959), “Владислав Оркан і українська література” (1962), “Т.Г.Шевченко і Польща” (1965), “Ярослав Івашкевич” (1979), “Польська література і Україна” (1985) та інші праці.

Серед книг, написаних Г.Д.Вервесом, особливу увагу привертають праці, присвячені загальним проблемам слов'янського літературознавства, в яких автор звертається до найбільш важливих і актуальних тем славістики, до теоретико-методологічних проблем, а також до українсько-інослов'янських літературних взаємин. Це, зокрема, такі дослідження, як “В інтернаціональних літературних зв'язках. Питання контексту” (1983), “Про традиції порівняльного вивчення літератури на Україні” (1986) тощо. Вінцем цієї проблематики у творчості Г.Д.Вервеса є монументальне п'ятитомне видання “Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті” (1987–1994) – учений виступає як ініціатор та організатор цієї унікальної праці, як голова редакційної колегії і водночас як автор окремих глав та розділів. Авторський колектив, що складався з багатьох українських славістів, втілював у життя проект, вимріяний Григорієм Давидовичем – зібрав і науково осмислив величезний фактичний матеріал, що засвідчив почесне місце української літератури серед інших літератур світу.

Півстоліття невтомна діяльність Г.Д.Вервеса – це не тільки праця авторадослідника, це й робота наукового редактора, упорядника, члена редколегії (у тому числі наших “Проблем слов'янознавства”, членом редколегії яких Григорій Давидович був довгі роки).

У 90-ті роки, продовжуючи плідно працювати над актуальними темами про міжслов'янські літературні зв'язки, Г.Д. Вервес видає книгу досліджень “Як література самоутверджується у світі”, порушує коло проблем, котрі хвилюють його давно, насамперед питання зв'язків української літератури з іншими, передовсім слов'янськими літературами – сербською, болгарською, чеською, лужицькою та ін.

Ще одна книга ученого, яка побачила світ в останнє десятиліття – “Україна на рандеву з Європою”, котра знову і знову нагадує про магістральну тему творчого і наукового доробку Г.Д.Вервеса – вивчення української культури і словесності у широкому річищі світового культурного процесу. У цей же період вийшли друком упорядковані Григорієм Давидовичем твори М.Вороного та ін.

Доречним буде тут нагадати, що академік Г.Д.Вервес був одним із тих небагатьох українських учених, котрі плідно займалися дослідженням літературного процесу найменшого слов'янського народу – лужицьких сербів. Досить згадати схвильований і глибокий виступ ученого в актовому залі Львівського національного

університету імені Івана Франка на міжнародній сорабістичній конференції. Саме в цьому виступі Григорія Давидовича були визначені основні напрями та орієнтири розвитку сорабістичної науки як важливої галузі славістики в Україні. Нагадаємо також його ґрунтовну передмову до першої в українському слов'янознавстві монографії про історію серболужицької літератури.

Не можна обминути і численних виступів Григорія Давидовича на міжнародних форумах за межами нашої батьківщини, на котрих він гідно репрезентував українську славістичну науку. Ми були свідками, як міжнародна вчена аудиторія аплодувала ґрунтовним і концептуально новаторським доповідям ученого на конгресах славістів у Празі, Москві, Варшаві, Києві та інших наукових центрах слов'янських країн.

Науковою працею діяльність Г.Д.Вєрвеса не обмежується: він часто зустрічається зі студентами, під його керівництвом підготовлені десятки кандидатських та докторських дисертацій. То ж природно, що сьогодні ювіляр, разом зі співробітниками Національної академії наук і вузів України, продовжує плідну працю над новим проектом-посібником для студентів-славістів під робочою назвою "Нариси літератур країн Центральної і Південно-Східної Європи".

Взагалі, на нашу думку, доброзичливе і плідне спілкування академіка Г.Д.Вєрвеса зі студентами, аспірантами, молодими науковцями займає важливе місце в його "робочому календарі". Вчений нерідко ділиться з молоддю своїми думками під час читання спецкурсів зі слов'янського літературознавства у столичних вузах, читає лекції майбутнім славістам інших вищих шкіл України. Неодноразово слухачами Г.Д.Вєрвеса були студенти Львівського національного університету імені Івана Франка, перед якими він розкривав широкі горизонти славістичної науки, легко, доступно, цікаво, і разом з тим глибоко-науково викладав найскладніші питання і "секрети" філологічної мудрості. А скільком випускникам лише Львівського університету він дав путівку у велику науку, виступаючи керівником, опонентом, експертом їх дисертаційних досліджень.

Ювіляр належить до того типу людей, які наділені магічною силою привертати до себе, організовувати зусилля однодумців, спрямовуючи їх на творчу працю, підтримуючи у складних ситуаціях. Своєрідним барометром цієї риси характеру Григорія Давидовича є його стосунки з дітьми. Численні дитячі малюнки за склом книжкових шаф домашньої бібліотеки Г.Д.Вєрвеса дають нам привід згадати зустрічі з ученим та його дружиною Галиною Кіндратівною в будинку відпочинку селища Брюховичі під Львовом. Там веселий, дотепний, щедрий на вигадки "дядько Григорій" був справжнім "авторитетом" серед малюків. Коли людину оточують і люблять діти, то це, на наш погляд, найкраще свідчення її великої людяності, доброти, ширості.

З роси і води Вам, дорогий Григорію Давидовичу, від усієї громади львівських славістів!

*Андрій МОТОРНИЙ,
Володимир МОТОРНИЙ*